

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
24. årgang nr. 4
December 2006

Indhold: Modersmål-Prisen 3-4 · Motiveringstalen 5-6 · Takketalen 7-9 · Bøger 10 · Engelsk som 2. fag 11-13 · Årbogsdebat 14-15 · Bogmessen 16

Limbisk

Uden for videnskabelige kredse ved sikkert kun få, at det limbiske system omhandler den del af forhjernen, der vedrører følelseslivet. Det ved til gengæld de 110 gæster, der var til stede i Panum Institutet, da Peter Lund Madsen modtog Modersmål-Prisen og kvitterede med et foredrag om hjerne og modersmålet og det følelsesliv, som kun et modersmål kan udtrykke. I instituttets arkitektonisk målrettede rammer for det folkelige og det akademiske, det lyttende og det formidlende var Hjerne-Madsen på hjemmebane og de tilstedeværende fanget ind til en oplevelsesrig aften, der beskrives i detaljer inde i bladet.

Stærke følelser er også på spil, når diskussionen går på det engelske sprogs indmarch i Danmark. I sommerens løb gik Det Radikale Venstre et skridt videre og foreslog, at engelsk bliver 2. sprog i undervisningen. Ideen blev omgående imødegået af Dansk Sprognævn, hvorefter debatten døde ud med den hast, der kendetegner agurketidens debatter. S&S har imidlertid bedt partiets skolepolitiske ordfører Margrethe Vestager redegøre for idens indhold, som utvivlsomt vil blive relanceret. I indlægget er der moderat præcision af, hvor meget og hvornår og på bekostning af hvad, engelsk som 2. sprog skal eksistere i den aktuelle undervisningsplan, men nu kan alle forholde sig til Margrethe Vestagers argumenter, og Modersmål-Selskabet præsenterer sin holdning i en principiel kommentar.

M. B.

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt. Abonnement for ikke-medlemmer 90 kroner.
Oplag: 1200 eksemplarer.

BLADUDVALG:

Henrik Munck (form.)
Ingrid Carlsen
Bent Pedersbæk Hansen
Jørgen Christian Wind Nielsen

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:

Michael Blædel
Asserbohusvej 31,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
blaedel@wanadoo.dk/
red@modersmaal.dk

LAYOUT:

Martin Sand Pævatalu

REPRO OG TRYK:

Clausen Offset
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog og Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne
2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro 6 67 69 01.
CVR-nr. 7682-4215
Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 1035729
Internet: www.modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:

Lektor, mag.art. Bent Pedersbæk Hansen,
Gadestævnet 35, 2650 Hvidovre, tlf. 3647 4065,
e-mail: bp@modersmaal.dk

NÆSTFORMAND:

Cand.oecon. Henrik Munck,
Farumgårds Allé 3, 3520 Farum, tlf. 4495 2243,
e-mail: hm@modersmaal.dk

KASSERER:

Dir. Niels Jørgen Ebbensgaard,
Skovholmsvej 1, 3300 Frederiksværk, tlf. 4774 6172,
e-mail: nje@modersmaal.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Stud.mag. Lasse Bruun,
Marstalsgade 1, 1.tv., 2100 Kbh. Ø, tlf. 4035 2266,
e-mail: lb@modersmaal.dk

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
Ammendrupvej 33, 3200 Helsingør, tlf. 4879 8771,
e-mail: ic@modersmaal.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
Skolebakken 81, 2830 Virum, tlf. 4585 7644,
e-mail: gtl@modersmaal.dk

Journalist, stud.mag. Jens Møller Nielsen,
Nordre Fasanvej 249, st.tv., 2200 Kbh. N,
tlf. 2685 9800, e-mail: jmn@modersmaal.dk

Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylius Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup
tlf. 3962 2720, e-mail: jcn@modersmaal.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
Islevhusvej 36, st., 2700 Brønshøj, tlf. 3828 6648,
e-mail: ct@modersmaal.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Cand.jur. Rasmus Rune Axelsen,
Lindevej 9, 4180 Sorø, tlf. 5783 0006,
e-mail: rra@modersmaal.dk

Cand.mag. Helle Bønløkke,
Oehlschlægersgade 35, 4.th, 1663 V, tlf. 4035 1508,
e-mail: hb@modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELKABETS SEKRETARIAT:

Birte Iversen,
Engerødvej 34, 3200 Helsingør, tlf. 4879 6352,
e-mail: sek@modersmaal.dk

Modersmålspris med hjernesange

AF HENRIK MUNCK

Haderup-auditoriet var velvalgt til anledningen og heldigvis stort nok til de mange fremmødte. Yderst til højre lytter prisvinderen Peter Lund Madsen til velkomsttalen.

Bag en høj rød murstensmur langs Tagensvej ligger Panum Institutet på trekantgrunden fra Nørre Allé til Blegdamsvej som genbo til Rigshospitalet. Bygningen rummer Københavns Universitets sundhedsvidenskabelige fakultet, og da Modersmål-Selskabet den 28. september for første gang skulle overrække Modersmål-Prisen til en læge, fandt Selskabet det naturligt at vælge Panum Institut som ramme.

I foromtalen til prisoverrækkelsen i aviser, radio og fjernsyn havde Peter Lund Madsen indrømmet, at han manglede stedsans. Det var derfor med en særlig glæde, at Henrik Munck som næstformand kunne byde velkommen og konstatere, at ikke bare Peter Lund Madsen, men også mange medlemmer og venner havde fundet vej og bænket sig i Haderup auditoriet. Da selve auditoriet er sterilt og uden udsmykning, havde Selskabet valgt at pynte op med blomster og musik. Akkompagneret af pianisten Knud Rasmussen skabte operasangeren Ole Aller-

mand en musikalsk ramme omkring arrangementet med både fællessang og solosang.

Efter sangene „Vort modersmål er dejligt“ og „Der er et land, som dårligt kan blive meget mindre“ fik formanden Bent Pedersbæk Hansen ordet for at motivere valget af årets prismodtager. I talen hyldede han Peter Lund Madsen for hans parallelsproglighed med den rette balance mellem det engelske og det danske, men samtidig også for hans evne til at finde vej fra den faglige verden med hjernens kemiske processer til den følelsesmæssige undren udtrykt i hans hjernesange med tankespring og sproglyrik på modersmålet.

Efter overrækkelse af blomster, diplom og check til prismodtageren fulgte en kanonsang, inden Peter Lund Madsen kvitterede for prisen med et foredrag om „Hjernen og modersmålet“, der blev illustreret på auditoriets bagvæg via pc og videokanon. Foredraget blev en bekræftelse på hans evne til engageret, velformuleret og uden manuskript at

kunne forklare komplicerede sammenhænge i få velvalgte ord.

Med en operasanger og pianist i auditoriet var det en oplagt ide at afsynge en af hjernesangene, men deres komponist Henrik Balling havde tilstået, at melodierne kun fandtes på maskiner og ikke på noder, så han henviste til at aflytte cd'en. Men en operasanger behøver noder, så planen måtte opgives. Det var derfor en overraskelse, da Ole Allermann kunne afsløre, at udfordringen havde været for stor. I sidste øjeblik havde pianisten Knud Rasmussen fået en af melodierne ned på nodepapiret, så der blev urpremiere på „Drømmevals“ udsat for operasang.

Efter fællessangen „Marken er mejet“ fortsatte

den musikalske underholdning med Jeronimusvisen fra „Maskerade“ og den amerikanske slavesang „Ol' Man River“, inden arrangementet i auditoriet sluttede med, at hele forsamlingen stående sang „Der er et yndigt land“ i original- og ikke fodboldversionen.

Bagefter havde deltagerne lejlighed til en uformel snak over et glas vin og en sandwich uden for auditoriet foran multikunstneren Bjørn Nørugaards udsmykning fra 1986. Her er hele auditoriets lange ydervæg gobelinagtigt dækket med hundredvis forskelligt formede og farvede keramikknopper og 12 individuelt udformede allegoriske figurer med henvisninger til lægevidenskaben. Et kunstnerisk eksempel på et fantasifuldt hjernespind.

Receptionen fandt sted uden for auditoriet med Bjørn Nørugaards udsmykning som baggrund.

Tidsånden viskede til os

Formanden motiverede Modersmål-Prisen til Peter Lund Madsen på Panum Institutet den 28. september 2006.

AF BENT PEDERSBÆK

Kære Peter Lund Madsen.

Kære medlemmer af Modersmål-Selskabet, kære gæster.

Heldigvis er der hvert år fra både medlemmer og ikke medlemmer mange forslag til, hvem der skal have Modersmål-Prisen, og ser vi på listen over de hidtidige 26 prismodtagere, kan vi ane en vis linie: I øjnene springer en række forfattere, alle ældre, fortjenstfulde folk, som gennem et langt liv har opdyrket og fornyet det danske sprog; der optræder folkekære skuespillere og sangere, som på deres område har løftet sproget, og der er kendte navne på personligheder fra aviser, radio og tv – forbilleder i klar og varieret brug af modersmålet. Der er forbløffende få politikere, kun en enkelt, men alt i alt er det en liste, hvortil man må sige: Ja, selvfølgelig: Den pris har hver enkelt fortjent.

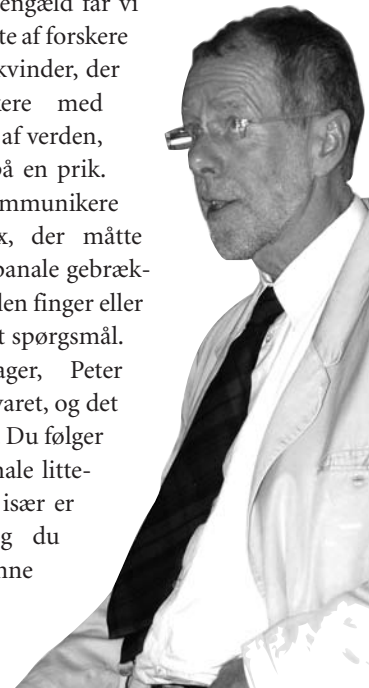
Én ting kan dog undre: Hvor er naturvidenskaberne? Nøjes de virkelig med at meritere sig på engelsk i „anerkendte“ videnskabelige tidsskrifter? Taler de kun med deres fagfæller, og har de intet at sige til det samfund, de lever i?

Jeg kan forsikre, at vi hvert år i Modersmål-Selskabets bestyrelse gør os umage med pristildelingen, vi vejer og vurderer og argumenterer. Oversættelserne lyder det; her har vi dårlig samvittighed; disse flittige og dygtige mennesker sørger for, at den mest relevante udenlandske litteratur, den skønlitterære som den faglitterære, bliver tilgængelig for os på vort eget sprog. Og filmfolkene, idemagerne, manuskriptforfattere, instruktører, filmskolelærere. De folk har paraderne oppe, de viser os, at modersmålet stadig dur til noget.

Javel, men vi har en underlig fætter med til bestyrelsesmøderne, en usynlig fætter, nemlig tidsånden, og jeg tror, det var ham, det i år fik det sidste ord. Det var ham, der hviskede til os: Peter Lund Madsen skal have prisen.

Nu er han en sær, dobbelttydig fyr, denne fætter tidsånd. Ude på Danmarks Tekniske Universitet har han f.eks. fortalt uddannelsesdekanen, Elbrønd Jensen, at dansk som undervisningssprog på kandidatuddannelsen helt skal udgå fra slutningen af 2007, hvorefter alt skal foregå på engelsk. „Vi vil være blandt de førende globalt og skal være i stand til at modtage studerende fra hele verden. Og så er det en forudsætning at benytte det internationale sprog, nemlig engelsk“, siger Elbrønd Jensen. På Roskilde Universitetscenter, på Handelshøjskolen og sikkert også her på Panum Institutet er der kræfter, der arbejder i samme retning, og de er bakked op fra højeste sted, Videnskabsministeriet. Får de held med sig, er der stor fare for, at vi mister dansk som et sprog, der kan udtrykke den samlede kultur og nå ud i alle hjørner af både natur og samfund. Til gengæld får vi så en international kaste af forskere og forretningsmænd/kvinder, der let kan kommunikere med standsfæller fra resten af verden, fordi de ligner dem på en prik. Hvordan de så vil kommunikere med de patienter fx, der måtte komme til dem med banale gebrækeligheder som en bullen finger eller ondt i halsen; det er et spørgsmål.

Dagens prismodtager, Peter Lund Madsen, giver svaret, og det er parallelsproglighed. Du følger med i den internationale litteratur på dit felt, som især er hjerneforskningen, og du har selv bidraget til denne litteratur med engelsksprogede, videnskabelige

artikler, men med lige så stor vægt har du på dansk skrevet og talt om dit spændende forskningsarbejde, ja, du har brugt sange og en teaterforestilling for at gøre din gren af videnskaben til en del af den almindelige kultur. Selvfølgelig må, ja bør, videnskabsfolk orientere hinanden internationalt, og naturligvis er det nyttigt, at vi alle og især vore studerende, forskere og forretningsfolk er så dygtige som muligt til engelsk (og nogle af dem helst også til andre sprog), men det må ikke føre til, at dansk på noget niveau erstattes af engelsk.

Du er et eksempel på parallelsproglighed, Peter Lund Madsen, og bl.a. derfor fejrer vi dig i dag og her på Panum Institutet i Haderup Auditoriet. Foruden tidsånden er der også en anden fætter på spil her, nemlig stedets ånd, „genus loci“, og den er måske for os modersmålmennesker lidt fremmed, imponerende ja, det er voldsomt stort det her, flot, men også skræmmende.

Hvad kunne Lars von Trier ikke få ud af at komme over på denne side af gaden? Gud ved, hvad der gemmer sig i kældrene her? Gad vide, om Molière og Holberg her på Panum kunne finde nogle oppustede skikkelser, det var værd at afmale i en komedie? Det er kløften mellem den klassisk-humanistiske og den teknisk-videnskabelige kultur, vi ved denne lejlighed forsøger at slå bro i erkendelse af, at vi behøver hinanden. Også vi humanister skal sommetider have boret i en tand, og vi bliver syge, og så er vi glade for, at folkene fra den teknisk-videnskabelige kultur er ajour med det nyeste i forskning og teknik. Men vi vil have forklaret på dansk, hvad vi fejler, ikke på hverken latin eller engelsk.

Når man kommer til selskab, sker det undertiden, at man får en hjerneforsker til bords, en hårdkogt materialist, en ekstremistisk, positivistisk rationalist. Jeg har i hvert fald prøvet det, og det kan godt nok være svært. Alt kan forklares som elektriske impulser, kemiske reaktioner, aktiviteter i den ene eller den anden afdeling af hjernen. Man bliver hængt op på den knage, der hedder domineret af venstre hjernehalvdel, svag kontakt til følelsescenret. Til sidst triumferer de med et citat: „Vi er det stof, som drømme gøres af“.

Citatet er flot, alligevel fristes man til at spille Rasmus Modsat: „Det kan da godt være, men hvad

er det så for et stof, drømme er lavet af?“ Man føler, at verden bliver affortryllet, alle smukke myter punkteret, og at man bliver efterladt med en uendelighed af faglige begreber og årsagsforbundne kendsgerninger.

Ikke sådan hos dig, Peter Lund Madsen, for du kan også det sprog, der får hjernen til at fungere som andet end elektriske impulser, det sprog, der forbinder hjerne med hjerne. Din dybe faglige indsigt fører dig frem til mere undren, ikke til selvsikker reduktionisme. Det ser vi bl.a. i dine „Hjerne-sange“.

En af disse sange er en hel lille salme:

„Neuroner der danser i fejende færd
Nynner den fryd der er min nu og her
For i limbiske baner bør fryd og begær
Amygdalas sang du er frejdig og kær
Et digt i kemi blandt kirsebærtræer...“

Og digtet slutter:

„For min gud gav mig hjernen, neuronernes hær
Skaberens sang giver verden sit værd
Oh tak du Vorherre blandt kirsebærtræer
Verden du kære, du salige maj“

Amygdala er ikke digterens kæreste eller muse, men en del af det limbiske system. Og gud er stavet med lille.

Neuronerne kan tælles, måles og vejes, og det kan godt være, at man for én betragtning er en slags abe mellem andre aber, men det er nu alligevel forunderligt med sådan en majnat. Her er en virkelighed, man ikke kan få fat på med faglige termer. Her må der modersmål til, for det er i modersmålet, sproget gnistrer og får tanken til at springe. Det er på dette mål, vi kobler over rim, lydligheder, analogier og associationer, og det er på den måde, nye indfald opstår. Bagefter kan vi gå i gang med logisk kontrol, og vi kan formidle på engelsk.

Kære Peter Lund Madsen, du slår bro over kløften mellem de to kulturer. Derfor er det en ære og en glæde for Modersmål-Selskabet at give dig prisen for i år.

Medfølelse er vores adelsmærke

Peter Lund Madsen takkede med et foredrag.

På væggen bag Peter Lund Madsen blev Modersmål-Selskabets logo jævnligt afløst af lysbilleder, der illustrerede temaet om hjernen og modersmålet.

- Jeg vil starte med at sige mange tak både for prisen og for alle de pæne ord. Jeg bliver jo genert, men også meget glad og stolt. Og jeg er også forventningsfuld, for i forbindelse med denne pris-overraskelse har jeg fået lov til at holde et foredrag om „Hjernen og modersmålet“. Og det har vist sig at være en dejlig opgave. For de to ting, Menneskehjernen og Modersmålet, de viser sig at kunne føjes sammen på den smukkeste vis.

For at forstå hvorledes menneskehjernen og modersmålet begge er altafgørende i deres betydning for os mennesker, så bliver vi nødt til at gå lidt tilbage i naturhistorien. Tilbage til dengang vi mennesker valgte vores egen vej, dengang, for godt 5 millioner år siden, hvor vi mennesker begyndte at udvikle os på egen hånd. Det er kun 5 millioner år siden, at vi mennesker begyndte at gå vore egne veje. Alligevel er der afgørende forskel på os og alle de andre dyr.

Hvad er det vi mennesker kan, som aberne ikke kan? I dag vil jeg fokusere på to egenskaber. Den ene egenskab, som adskiller os mennesker fra aberne, er vores evne til at samle viden sammen.

Alle andre dyr starter forfra i hver gang der kommer en ny generation. Vi mennesker samler viden sammen. Vi står i vores tid på skuldrene af vore forfædre. Al den viden vi samler sammen mens vi er her på jorden giver videre vi til vore efterkommere, hvad enten den er teknisk eller humanistisk. Menneske arten er en dyreart der hele tiden samler viden sammen.

Den anden afgørende egenskab er vores evne til medfølelse. Vi mennesker kan som det eneste dyr forestille os, hvordan andre opfatter vores adfærd. Vores evne til medfølelse er nøglen til vores avancerede sociale adfærd. Det er nøglen til alle de kulturelle samarbejdsaftaler, der har bragt os så langt i den tid, vi har været her. Medfølelse er mere end noget andet vores adelsmærke.

Evnen til medfølelse udspringer fra en helt bestemt del af hjernen, pandelapperne. I pandelapperne sidder den evne, som gør os mennesker i stand til at regne ud, hvordan vi påvirker vore omgivelser. Evnen til avanceret socialt samspil er det sidste der kommer til i hjernen udviklingshistorie. Det sker for bare 75.000 år siden. Vi det moderne

menneske har ikke været her ret længe. Tidsmæssigt er vi mennesker kun en fuldstændig ligegyldig parentes i universets historie, og alligevel har vi i den korte tid været med til fuldstændigt at ændre reglerne for, hvordan livet udvikler sig.

Før menneskehjernen var det de gener, der tilhørte den mest levedygtige krop, som overlevede. Efter menneskehjernen er det de gener, der tilhører den mest levedygtige kultur, som overlever. Det er det sted, hvor man bliver født, det er det sted man har sit kulturelle tilhørsforhold, der mere end noget andet afgør vores mulighed for at leve eller dø.

Vi mennesker er det mest ustabile dyr, der nogensinde har boet på denne planet. For at vise hvor hurtigt tingene har formet sig for os mennesker, vil jeg ganske kort gennemgå menneskets kulturhistorie. Alle mennesker på jorden stammer fra fælles forfædre, der for bare 75.000 år opstod i det centrale Afrika. Der findes meget få dyr, der er så tæt genetisk forbundet som os mennesker. Vi er én stor familie, der har spredt sig ud over hele jorden og delt sig op i forskellige kulturer og sprogstammer.

De første godt 70.000 år hvor der er mennesker på denne jord sker der ikke det store. Det samlede befolkningstal ligger på mellem 2 og 5 millioner mennesker. Det er hvad jorden kan brødføde, hvis menneskene skal ernære sig ved at nedlægge moskusokser og samle rødder. Men for 10.000 år sker der noget. Mennesket får en god ide: Landbruget. Med landbrug kan der bo et stort antal mennesker på et lille areal. Der bliver mulighed for avanceret

kulturudvikling og i løbet af de næste 10.000 år stiger befolkningstallet fra 5 til 120 millioner.

Her ligger befolkningstallet så for 500 år siden hvor mennesket gennem naturvidenskaberne får en ny epokegørende ide. Vi opfinder maskiner, der kan gøre arbejdet for os. I løbet af bare 500 år stiger befolkningstallet fra 120 millioner til de nuværende 6,5 milliarder. Denne udvikling er helt enestående i dyreverden: Et dyr, der ved at få gode ideer kan løfte sig op over naturens begrænsninger.

Sproget er helt centralt i menneskets kulturhistorie. Viden lagres i sproget. Mennesker interagerer via sproget. Sproget er i sin abstrakte form fuldstændig unikt for mennesket. Der er tre forskellige niveauer, som hjer-

nen kommunikerer sprog på. Den *konkrete* kommunikation, formidling af faktuel information. Denne funktion varetages af hjernebarken, og den er vigtig. Men kommunikation er mere end formidling af faktuel information. Den *emotionelle* kommunikation, formidlingen af følelser er også nødvendig. Denne kommunikation varetages af en helt anden del af hjernen - det limbiske system.

Den tredje form for kommunikation er den *intuitive* kommunikation, og det er den smukkeste af dem alle. Det er den form for sprogbehandling, der foregår i pandelapperne. Det er den form for kommunikation der har med intuition og situationsforståelsen at gøre. Det er den del af kommunikationen der handler om det der foregår mellem os mennesker.

Der er som nævnt to vigtige egenskaber der ad-

**- Kun mennesker uden hjerne
er aldrig i tvivl.
- Er du sikker på det?
- Helt sikker!**

ukendt oprindelse.

skiller os mennesker fra dyrene. Viden og medfølelse. De to egenskaber relaterer sig til hver sit niveau af sproglig kommunikation. Viden kan, uden de store problemer, kommunikeres på andre sprog end ens eget. Her er den sproglige finesse ikke altafgørende. kommunikationen skal være præcis, men den behøver ikke at være raffineret.

Men når det drejer sig om det andet element – medfølelsen – så er den sproglige finesse altafgørende vigtig, så har vi brug for den mest intuitive del af sprogbehandlingen. Så har vi brug for mo-

dersmålet. Det er i modersmålet at den personlige relation for alvor fødes. Modersmålet er bærer af vore inderste tanker. Det er i modersmålet at sjæle finder sammen. Modersmålet er fuldstændig altafgørende centralt for, at vi mennesker er kommet så langt som vi vitterligt er. Og med disse ord endnu en gang tak for prisen.

FOTO: KAJ GØGSIG.

En usædvanlig trio i auditoriet: Peter Lund Madsen, pianisten Knud Rasmussen og operasangeren Ole Allermann fremfører en af prøvinderens sange.

Drømmevals - En af de 11 Hjernesange

TEKST: PETER LUND MADSEN. MELODI: HENRIK BALLING

Når øjet det sig lukker, Thalamus* finder fred.
Når sansestrømmen brydes af, lukker hjernen sig ned.
Den første søvn, den lette, vågen verden forladt,
mens tankerne blidt svinder bort, hvisker sindet godnat.

I dyb søvn er du borte, tyst sig lukker sjælens porte,
så tæt på din død du skal komme.
I REM søvn hersker drømmen, Mesencephalons** skælv.
En hjerne der kan digte løs i sin leg med sig selv.
Så sker det, det kan hænde, hjernens urrædsel opstande,
så døjer du med et mareridt.

Men rolig, det vil ende, pinen bliver ej lang,
når drømmen den er færdigdrømt går en ny tur i gang.
Fra dyb søvn over drømmen søvnens gang i din krop.
Seks runder tager den på en nat, og så vågner du op.

* Thalamus er et område i hjernen, der er vigtigt for modtagelsen af sansimpulser.

** Mesencephalon er et område i hjernestammen, som er aktivt i den drømmende hjerne.

Om engelsk som 2. sprog – hvorfor?

AF MARGRETHE VESTAGER, MF, UDDANNELSESORDFØRER,

DET RADIKALE VENSTRE

Det danske sprog er et stort sprog på listen over verdens ca. 6.000 sprog. Vel omkring det 100. største. Dansk har ord for stort set al ting – vi kan tale om det meste på dansk, hvis viljen er der. Der er god grund til at fortsætte med en stærk udvikling af dansk med alle de op- og nedture, som det nu måtte indebærer, specielt når sproget ændrer sig. Jeg mindes i hvert fald teksten til et af Grethe Ingmanns større hits „Søde Mama“: „At du engang syns’ tidens sprog var slemt, det kan jeg næsten høre du har glemt...“. Det er ikke altid ligetil at affinde sig med nye ord i sproget eller nye måder, det bliver talt på. Men det betyder ikke nødvendigvis, at dansk er truet som sprog, selvom det udvikler sig i forhold til den måde mor talte det på. Det truer heller ikke nødvendigvis dansk, at hver enkelt af os bliver bedre til fremmesprog – uanset om det er engelsk, arabisk, fransk, tysk eller kinesisk eller andre af verdens sprog.

Det kan være en trussel for dansk som et stort sprog, hvis vi ikke værdsætter forskningsartikler på dansk, men kun på engelsk eller andre fremmede sprog. Det kan ske, hvis vi kun anerkender forskningskvalitet, når der sker optagelse af artikler til internationale tidsskrifter. Det kan også være en trussel, hvis vi beslutter, at der kun undervises på engelsk på universiteternes kandidatuddannelser. For så er der meget stor risiko for, at vi både mister indsigt og ord i sproget til at beskrive den del af verden.

Det er vigtigt for Det Radikale Venstre, at vi har en klar og udviklet sprogpolitik for dansk. Fordi sproget er en afgørende nøgle til selvforståelse, identitet – og gensidig forståelse. Det gælder jo også andre sprog. Derfor vil vi gerne samtidig have, at man som udlænding kan begå sig i Danmark på engelsk, og at vi som danskere bliver bedre til engelsk. Engelsk er det første egentlige fremmedsprog (også for børn, der har ét modersmål, dansk som 2. sprog og så engelsk som første fremmedsprog).

Ved at gøre engelsk til officielt 2. sprog vil engelsktalende lettere kunne begå sig i Danmark, f.eks. internationale studerende, som har brug for information fra det offentlige – prøv f.eks. at tjek hvor få hjemmesider, der er tilgængelige på engelsk. Der er steder, hvor det er en fornøjelse – f.eks. nationalmuseet, som ikke bliver mindre nationalt af at udtrykke sig på engelsk om sig selv og de udstillinger, som museet byder på. Det gælder også erhvervsfolk som gerne vil drive forretning med danskere eller turister for den sags skyld.

Uanset at dansk er et relativt stort sprog, så er der ikke mange uden for Danmark, som taler det. Og man skal langt uden for Paris, før man hører følgende, som jeg gjorde, da jeg gjorde undskyldning for mit noget ukorrekte fransk: „Men jeg taler heller ikke dansk...“ (altså sagt på fransk ...). Det er afgørende for, at Danmark kan være en del af verdenssamfundet omkring os, at vi taler og forstår flere sprog. Det er afgørende for Danmarks muligheder, at vi kan byde velkommen til Danmark på et sprog, som gør, at man kan begå sig som udlænding i Danmark.

At den enkelte dansker bliver bedre til engelsk er også en del af strategien. Det er vigtigt for voksne at have adgang til undervisning i engelsk på et relevant fagligt niveau. Og det er vigtigt for børn, at de på et passende tidspunkt begynder at lære de lyde, som „hører til“ andre sprog end dansk. Det øger mulighederne for at komme til at tale først engelsk og senere andre fremmedsprog uden accent. Vi finder det perspektivrigt, hvis der kan gennemføres forsøg med nye måder og andre tidspunkter at lære fremmedsprog på for at indhøste erfaringer. For det er givetvis ikke lige meget, hvornår man gør hvad, når det kommer til flere sprog end modersmålet. Og det giver mig lejlighed til at understrege min første pointe igen: Engelsk som 2. sprog forudsætter et 1. sprog: Dansk.

Vi har så også det håb, at en større bevidsthed

om sprog kan føre til en større interesse for flere fremmedsprog. Der ligger store muligheder gemt i at kunne 3. og 4. fremmedsprog – både i forhold til den verden, der åbner sig for én i form af kontakter, litteratur o.s.v., men også i forhold til, hvad vi

kan tilbyde andre og hvordan vi kan komme til at forstå andre tankegang og kultur. Det giver anledning til endnu en pointe: Engelsk som 2. sprog kan give mere sprog og flere sprog.

Engelsk som nysprog

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

Det Radikale Venstre har altid bakket op om danskheden, dansk kultur og dansk sprog. I rapporten Info-samfundet år 2000 fra 1994 med Lone Dybkjær i førersædet foreslås bl.a. at der skal sikres et dansk udbud af centrale danske kulturbærende medier. Når talen i samme rapport er om midler til forskning skal dansk kultur og sprog i fokus, bl.a. via udvikling af sprogteknologi. Rapporten oplister også en række såkaldte svagheder, bl.a. at Danmark er et lille marked og et lille sprogområde hvor omkostningerne til udvikling og markedsføring af software er høje, bl.a. på grund af udgifter til oversættelse, dokumentation og godkendelsesprocedurer.

I 2003, som oplæg til den danske sprogpoltiske handlingsplan, udarbejdede flere partier en sprogpolitik for dansk, også Det Radikale Venstre. Heri foreslås det bl.a. at „der i alle institutioner med stor brugerkontakt formuleres en sprogpolitik, herunder at der skal skrives og tales et let forståeligt dansk“.

Mellem 1994 og 2003 nåede Lone Dybkjær som medlem af Europa-Parlamentet at foreslå, at engelsk blev det eneste officielle arbejdsprog i Den Europæiske Union.

At forskellige sprog i det internationale økonomiske samkvem kan opfattes som en „svaghed“ eller som en barriere for den fri udveksling var i en periode også den dominerende holdning i EU. Anderledes i dag, hvor den kulturelle og sproglige diversitet hyldes som en europæisk værdi, og hvor „sprogindustrien“ står for en ikke uvæsentlig del af den erhvervs-mæssige aktivitet. Hvad vi er vidne til netop i disse dage er udnævnelsen af EU's første

kommissær for flersprogethed, den rumænske EU-topforhandler Leonard Orban. Måske i en erkendelse af at uden flersprogethed, ingen EU.

Flersprogede sprogstrategier vinder frem. Af kulturelle, demokratipolitiske eller forretningsmæssige årsager. Fra EU's modernål plus to fremmedsprog til Nordisk Sprog-råds forslag til „Deklaration om nordisk sprogpolitik“, der tager sit udgangspunkt i at alle nordboere har ret til at tilegne sig et samfundsbærende sprog i tale og skrift, så de kan deltage i samfundslivet, til at tilegne sig forståelse af og kundskaber i ét skandinavisk sprog og forståelse af de øvrige skandinaviske sprog, således at de kan deltage i det nordiske sprogfællesskab, til at tilegne sig sprog med international rækkevidde, så de kan deltage i udviklingen af det internationale samfund og til at bevare og udvikle deres modersmål og deres nationale minoritetssprog.

Nordisk sprogpolitik

Målene for en nordisk sprogpolitik er derfor at sigte mod at alle nordboere kan læse og skrive det eller de sprog som fungerer som samfundsbærende i det område hvor de bor, at alle nordboere kan kommunikere med hinanden, først og fremmest på et skandinavisk sprog, at alle nordboere har grundlæggende kendskab til sproglige rettigheder i Norden og til sprogsituationen i Norden, at alle nordboere har meget gode kundskaber i mindst ét sprog med international rækkevidde og gode kundskaber i yderligere et fremmedsprog, og at alle nordboere har almen kundskaber om hvad sproget er og hvordan det fungerer.

I universitetssammenhæng, og altså i forbindelse

med produktion af ny viden, breder der sig en voksende bekymring for at den stigende markedsføring af universiteterne styrker produktionen af viden på engelsk, svækker produktion af ny viden på dansk og generelt set ikke bidrager til at styrke kvaliteten i uddannelse og forskning (se tidligere numre af Sprog & Samfund herom).

Fra erhvervsside råber Dansk Industri nu vagt i gevær. De unge i gymnasiet fravælger andre fremmedsprog end engelsk, en udvikling der vil forværre situationen på læreantalerne, hvor de små sprogfag (inklusive fransk og tysk) allerede oplever svigtende tilgang.

Der er med andre ord brug for at styrke den sproglige diversitet i samfundet, dansk, nordisk,

indvandrersprog, minoritetssprog og fremmedsprog. Søren Kierkegaard og åndsfæller forsvarede op gennem 1800-tallet deres ret til at blive eksamineret på universitetet på dansk. Søren Kierkegaard selv lærte ikke engelsk som barn, og ingen havde formentlig den gang forestillet sig at engelsk ville blive så dominerende som det er i dag – 175 år senere. Godt 100 år efter Kierkegaard skriver George Orwell romanen „1984“, der er temaet for Modersmål-Selskabets årbog 2006, „Nysprog nu“. Passer vi ikke på risikerer vi med en analogi til Orwell at dansk bliver „gammelsprog“ og at engelsk bliver vores „nysprog“, „der forhindrer, indskrænker eller kun muliggør en bestemt form for tankevirksomhed“.

Om den forsvundne kat

I artiklen *De ti sprogbud* (S&S nr. 1 2001, side 5) glædede Bent Pedersbæk sig over betegnelsen *mus* for det lille arbejdsredskab, en PC er udstyret med. Og BP frydede sig over, at betegnelsen tilsyneladende er fremkommet som en naturlig følge af, hvad tingesten ligner.

Dengang gjorde jeg BP opmærksom på, at *musen* nok havde et andet ophav, idet betegnelsen efter min opfattelse er det eneste tilbageblevne af begrebsparret *mus og kat*, som tidligere gav god mening - og faktisk gør det endnu - i forbindelse med den dobbeltfunktion, hvori *musen* indgår: at man med den først udpeger en ønsket position på en plan flade, og at man så - ved tryk på en *mouseknop* - aktiverer en logning af den udpegede positions koordinater (med alt, hvad deraf måtte følge).

Baggrunden for min bemærkning var, at de nævnte to operationer engang i datateknikkens tidlige faser (vistnok omkring 1968-70) kunne ses udført på et såkaldt „digitaliseringsbord“ *) med fysiske indretninger, som ud fra en oplagt analogi benævntes som henholdsvis *mus og kat* - givetvis direkte inspireret af engelsk/amerikansk jargon. Datidens *mus*, som kunne flyttes rundt oven på digitaliseringsbordet, omfattede et trådkors (til udpegning af en position) og en strømførende trådspole-

og var så stor som en hånd. *Katten*, som var bevægeligt ophængt under bordet, indeholdt en tilsvarende trådspole og kunne, når der blev sendt strøm gennem *musens* spole og på grund af de dannede elektromagnetiske felter, billedligt talt, „fange“ *musens* position ved at stille sig lodret under denne. Og derved var man i stand til at foretage en præcis elektronisk bestemmelse af *musens* position.

Udseendemæssigt må man medgive BP, at nutidens *mus* ligner sit navnemæssige ophav så meget, at man kunne fristes til at antage, at navnet skal tilskrives ligheden. Men mon ikke det stammer fra ovennævnte, stadig aktuelle dobbeltfunktion - selv om den fysiske udgave af den til *mousejagt* altid oplagte *kat* forlængst er helt forsvundet?

*) På det daværende *Regnecentralen* bl.a. i forbindelse med digital registrering af kurveforløb på skibsbygningstegninger for B&W.

Jørgen Rubek Hansen
Pilegårdsparken 11
3460 Birkerød

Aktuelle advarsler mod manipulerende nysprog

Velbesøgt debataften om 2006-årbogens tema

AF HENRIK MUNCK

Under overskriften „Nysprog“ havde Frederiksborg Amts Avis den 28. november en versificeret kommentar af huspoeten *Lars Kannit*. Den var inspireret af, at sundhedsminister Lars Løkke Rasmussen havde kaldt kræftpatienternes behandlingsgaranti for en hensigtserklæring, ikke en juridisk garanti. En kopi af den aktuelle kommentar blev omdelt, da Modersmål-Selskabet samme aften havde sin debataften om sproglig manipulation og ordets magt inspireret af temaet for årets årbog „Nysprog nu“.

Tre af forfatterne til årbogens tolv essays havde taget imod opfordringen til at deltage med indledende oplæg. Mødet blev holdt i lokalerne hos AC-forbundet Kommunikation & Sprog centralt beliggende nær det københavnske Gammeltorv og Nytorv. *Jørgen Chr. Wind Nielsen*, der er konsulent i forbundet og medlem af Modersmål-Selskabets bestyrelse, fungerede som ordstyrer. En veloplagt tilhørerkreds fyldte mødelokalet og havde så mange spørgsmål og kommentarer, at man først efter syv kvarters debat kunne afslutte mødet og fortsætte snakken over et glas og en snitte i kantinen.

Grafikeren *Kitte Fennestad* har på årbogens forside symboliseret nysprogs-temaet med en fugl, der af en menneskehånd manipuleres ind i et snærende bur. Retorik-professor *Christian Kock* opfordrede i sit oplæg til at skærpe bevidstheden og opmærksomheden omkring den stigende sproglige manipulation. Det blev illustreret med aktuelle eksempler fra både amerikansk og dansk politik, hvor der uden argumentation vælges ord og sprogbrug, som får os til ubevidst at opfatte og acceptere ubekvemme synspunkter.

Et spørgsmål om der kunne konstateres voksende brug af nysprog i takt med det stigende antal spindoktorer og kommunikationsrådgivere blev besvaret bekræftende. Da Nyrup-regeringen i 1993 indførte en bruttoskat, fik den navnet „arbejdsmar-

kedsbidrag“, som lød pænere end en brutal bruttoskat uden fradrag. Men Nyrup, Lykketoft og Stavad skød sig selv i foden, for i befolkningen efterlod det indtryk af, at den socialdemokratiske regering havde noget at skjule på skatteområdet. Fogh-regeringen har styrket den opfattelse gennem sit skat-testop, selv om Danmarks Statistik har kunnet dokumentere, at skattetrykket har været uændret under regeringerne Schlüter, Nyrup og Fogh.

Lægen *Henning Kirk* kunne i sit indlæg henvise til, at der i hans årbogs-essay om ældresproget findes en oversigt opstillet med bistand fra Dansk Sprognævn, som viser, hvornår over 70 nye ord med forstavelsen „ældre“ siden 1960 er kommet ind i sproget, heraf 65 efter 1980. Det begyndte med et ældreoprør i 1969, i 1979 fulgte Ældrekommissionen, og efter Ældre Sagens stiftelse i 1986 eksploderede ældre-ordene op igennem 1990'erne med ældrechecken i 2002 som et af de nyeste eksempler. Gradbøjningen lyder: Gammel-ældre-ældst, men hvornår er man gammel? Og senest er betegnelsen „senior“ begyndt at dukke op som en afløser.

Danmark var det første land i verden, som allerede i 1891 indførte en offentlig alderdomsunderstøttelse, der alene var aldersbetinget. Måske har dette bestyrket den udbredte opfattelse af „de ældre“ som en stor homogen masse, hvor det i virkeligheden kun er en meget begrænset del, der betegner sig selv som ensomme, har behov for ældrepleje eller kan oppebære ældrecheck som pensionstilskud. „De ældre“ er blevet et modeord – måske fremprovokeret af forandringskonsulenter, hvor fx hjemmeplejen er blevet til ældreplejen, og hvor ældrechefen har overtaget socialchefens opgaver også omfattende de yngres behov.

Den forlængede levealder medfører, at der bliver stadig flere ældre (de 100-årige er den hurtigst voksende aldersgruppe), og det afføder den politi-

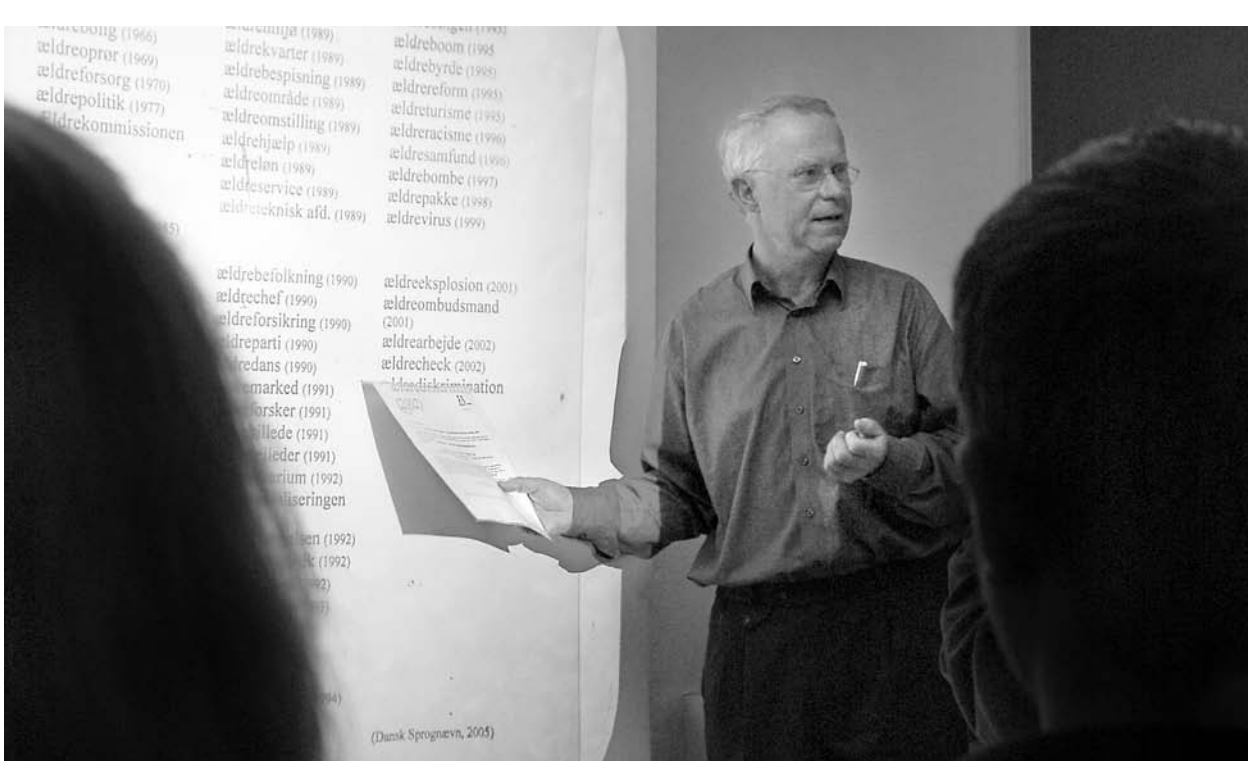
ske interesse i til stadighed at ville gøre noget for „de ældre“. Med 7 mio. medlemmer er Ældre Sagen samtidig blevet en af landets største organisationer, efter at den i 1986 afløste „Ensomme Gamles Værn“, men i dag spænder dens medlemskreds vidt og omfatter nu også de velfungerende golfspillende ældre.

Den tredje og yngste oplægsgiver var forfatteren til årbogens sidste essay, *Christian Nicholas Eversbusch*, der vendte sig mod den ukritiske import og brug af engelske gloser. Blandt 1000 nyoptagne ord i Nudansk Ordbog var kun de 200 af ikke-engelsk oprindelse. Han stillede spørgsmålstegn ved argumentet om, at det var et naturligt resultat af globalisering. Det blev en unuanceret debat, når nye fænomener kun kom via en tåbelig import af engelsk gloser. Tidligere bidrog ofte tysk og fransk til gennem en passende blanding af fremmedord som kulturens gesandter at give sproget kolorit.

Modersmål-Selskabets formand *Bent Pedersbæk* bemærkede, at engelsk som modersmål nu blev opfattet som et truet sprog. *Christian Eversbusch* op-

lyste, at der i EU nu blev anvendt to sæt tolke, hvor det ene sæt oversatte fra nationalsprogene til engelsk, mens det andet sæt reviderede oversættelse til det rigtige engelske modersmål. *Christian Kock* fortalte, at de nye krav til forskerne om at publicere på engelsk afspejlede de dårlige engelskkundskaber og bekræftede, at det er meget svært at kunne udtrykke sig kvalificeret på et fremmedsprog; af egen erfaring vidste han, at det tog ham tre gange så lang tid at skrive på engelsk som på dansk.

Man havde indledt debataftenen med „Vort modersmål er dejligt“ og sunget om de fremmede, der tænkte at volde hende sorg og trældom i hendes egen borg. Dagens kendsgerning var ifølge *Christian Eversbusch*, at vi frivilligt sænkede våbnene og hjalp fjenden med en selvkolonisering af sproget, så det var doping og ikke vitaminer, der via det engelske blev tilført det danske sprog. Kendte danskere som H.C. Ørsted og Niels Bohr havde givet udtryk for, at det kun var gennem tanker på modersmålet, at de var nået frem til noget originalt.

Læge Henning Kirk illustrerede 70 nye ord siden 1960 med forstavelsen „ældre“. Skemaet kan læses i årbogen „Nysprog nu“.

Velbesøgt bogmesse-stand

Modersmål-Selskabets stand nr. 388 på Bogmessen i Forum den 17.-19. november var igen i år vældig godt besøgt. Vi er yderst tilfredse med standens beliggenhed lige over for Balkonscenen, der har mange spændende personer på programmet. Det trækker mange tilhørere, som ofte slår et slag ind omkring vores stand. Mange viste interesse for årets time-konkurrence og fik en god snak om sproglige emner. Sangbogen var mange glade for at få, og der

var gode messetilbud på nye og gamle årbøger, ligesom der kom 15 nye medlemmer. 621 gæster deltog i konkurrencen: Hvor gamle er nyordene? Blandt 6 nyord var der 3 fra det seneste tiår (cafépenge, starthjælp og ældrecheck), men de øvrige 3 var ældre: fritstilling (1973), kontrolafgift (1976) og prikkerunde (1992). Kun hver sjette svarede rigtigt, og heraf blev halvdelen udtrykket som vindere af årbogen ”Dansk i tusind år”.

Blandt de gæster, der kom forbi, var forfatteren Vagn Steen, her i samtale med Claus Tilling

Send os din mail-adresse

Som det er udviklingen andre steder, ønsker vi også i Modersmål-Selskabets bestyrelse at forbedre medlemsinformationen ved at påbegynde en gradvis overgang til elektronisk kommunikation med medlemmerne. Medlemsbladet udkommer kun kvartalsvis, og udsendelser som brevpost er udgiftskrævende. Vi beder dig derfor venligst sende din

mail-adresse til bestyrelsesmedlem Jørgen Christian Wind Nielsen på adressen: jcn@modersmaal.dk – hvis du har én - og uanset om du tidligere har sendt os den! Husk at oplyse dit fulde navn, og at det drejer sig om mail-adresse til Modersmål-Selskabet.

MED VENLIG HILSEN FRA BESTYRELSEN